

**ТӨР, СҮМ ХИЙДИЙН ХАРИЛЦААНЫ ТУХАЙ ХУУЛИЙН
ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн “Хүний эрх, эрх чөлөө” гэсэн Хоёрдугаар бүлэгт Монгол Улсад хууль ёсоор оршин суугаа хүн бүр “шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөөтэй”¹, “Хүнийг ...шашин шүтлэг, үзэл бодлоор ... нь ялгаварлан гадуурхаж үл болно.”², “Онц болон дайны байдал зарласан тохиолдолд Үндсэн хууль, бусад хуульд заасан хүний эрх, эрх чөлөөг гахцхүү хуулиар хязгаарлаж болно. Тийнхүү хязгаарласан хууль нь хүний амьд явах эрх, итгэл үнэмшилтэй байх, шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөөг... үл хөндөнө.”³ хэмээн шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөө нь хүний салшгүй эрх болохыг хуульчлан баталгаажуулсан.

2010 онд батлагдсан Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд⁴ иргэдийн шашин шүтэх, эс шүтэх эрхийг хангах асуудал нь үндэсний аюулгүй байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг болох соёл, иргэншил, үндэсний эв нэгдэл, мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангахад чухал нөлөөтэй болохыг тодорхойлсон байна.

Түүнчлэн Монгол Улс нь иргэдийн шашин шүтэх, эс шүтэх эрхийг хангах чиглэлд үүрэг хүлээлгэсэн Иргэний болон Улс төрийн эрхийн пакт⁵, Эдийн засаг, нийгэм соёлын эрхийн пакт⁶, Арьс өнгөөр ялгаварлан гадуурхах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай конвенц⁷, Эмэгтэйчүүдийг ялгаварлан гадуурхах бүх хэлбэрийг устгах тухай конвенц⁸, Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцид⁹ тус тус нэгдэн орсон байна.

Ийнхүү Монгол Улс нь 1993 онд Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай хуулийг батлан хэрэгжүүлснээр Монгол Улсад олон шашны байгууллагууд

---

¹ Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 15.

² Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван дөрөвдүгээр зүйлийн 2.

³ Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван есдүгээр зүйлийн 2.

⁴ Монгол Улсын Их Хурлын 2010 оны 7 дугаар сарын 15-ны өдрийн 48 дугаар тогтоол.

⁵ Монгол Улс 1974 оны 11 дүгээр сарын 18- ны өдөр соёрхон баталсан.

⁶ Монгол Улс 1974 оны 11 дүгээр сарын 18- ны өдөр соёрхон баталсан.

⁷ Монгол Улс 1969 оны 03 дугаар сарын 31-ний өдөр нэгдэн орсон.

⁸ Монгол Улс 1981 оны 7дугаар сарын 20-ны өдөр нэгдэн орсон.

⁹ Монгол Улс 1970 оны 7 дугаар сарын 05-ны өдөр нэгдэн орсон.

зэрэгцэн оршиж, үйл ажиллагаа явуулах нөхцөл бүрдсэн бөгөөд сүм, хийд шинээр байгуулах зөвшөөрөл олгох ажиллагаа 1994 оноос эхэлсэн байна.

Үндэсний статистикийн хорооны мэдээллээс үзэхэд 1993 онд улсын хэмжээнд 93 сүм, хийд үйл ажиллагаа явуулж байсан¹⁰ бол 2004 онд 225¹¹, 2016 онд 350 сүм хийдийг тоолсон байна.¹²

Зөвхөн Нийслэлийн хэмжээнд 2000 онд 35 сүм, хийд үйл ажиллагаа явуулж байсан бол 2014 онд 286 болж даруй 8 дахин нэмэгдсэн¹³, 2016 оны 5 сарын байдлаар 330 болж¹⁴, сүүлийн 2 жилийн дотор 44 шашны байгууллага шинээр байгуулагджээ.¹⁵

Эдгээрээс гадна байгууллагын буюу хуулийн этгээдийн статусаар бус хувиараа шашин, сүсэг бишрэлийн зан үйл хийдэг үзмэрч, зөн билэгтэн, бөөгийн шашны удган, зайран зэрэг иргэд ч олширсон байна.

1992 оноос хойш Монгол Улсын хүн амын шашин шүтлэгийн талаарх мэдээллийг харьцуулж үзэхэд шашин шүтдэг хүн амын хувь хэмжээ, иргэдийн шүтдэг шашны урсгал, чиглэлийн эзлэх хувьд ч томоохон өөрчлөлт гарсан байна.

Тухайлбал, 2003 онд Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн Ажлын албаны захиалгаар хийгдсэн судалгаанд оролцсон иргэдийн 22.9% нь шашин шүтдэггүй гэсэн бол 2010 он (Хүн ам, орон сууцны 2010 оны тооллого) энэ хувь 38.6% болж өссөн байна. Түүнчлэн 2003 онд судалгаанд оролцогчдын 66.8 % нь буддын шашин шүтдэг гэсэн бол 2010 онд энэ хувь 53% болж буурсан байна.

Үүнээс дүгнэхэд Монгол Улс дахь шашны байгууллагуудын үйл ажиллагаа өргөжихийн хэрээр иргэдийн шашинд хандах хандлага, шашин шүтлэгийн байдал өөрчлөгдөж, улмаар нийгэм, соёл боловсрол, эдийн засгийн гээд бүхий л салбарт хүчтэй нөлөө үзүүлэх болжээ.

Хууль зүй, дотоод хэргийн яамнаас хийсэн шалгалтын мэдээгээр 2016 онд улсын хэмжээнд 6 төрлийн шашны 20 гаруй урсгалын 848 хуулийн этгээд шашны чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаагаас 54.2% нь христийн, 34.6% нь буддын, 5.1% нь исламын, үлдсэн 6 % нь бусад чиглэлийн шашны байгууллага байна.¹⁶

Энэхүү өргөн өөрчлөлтийн үр дүнг Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай хуулиар зохицуулах боломжгүйн зэрэгцээ хуулийн зохицуулалтын хүрээ нь зөвхөн шашны байгууллагатай холбоотой харилцаагаар хязгаарлагдсан, мөн шашны

---

¹⁰ “Гадаадын болон олон улсын шашны төрийн бус байгууллагуудын Монгол дахь үйл ажиллагаа, үр нөлөө” судалгаа. Хууль сахиулахын их сургууль. 2017 он.

¹¹ Нийслэлийн сүм хийд, шашны байгууллагын 2014 оны тооллогын тайлан.

¹² Үндэсний статистикийн хорооны мэдээлэл. /www.nso.mn/-2016 он.

¹³ Нийслэлийн сүм хийд, шашны байгууллагын 2014 оны тооллогын тайлан.

¹⁴ Үндэсний статистикийн хорооны мэдээлэл. /www.nso.mn/-2016 он.

¹⁵ ХЗДХ-ийн сайдын 2016 оны А/73 дугаар тушаалаар байгуулагдсан Ажлын хэсгийн шалгалтын дүн.

¹⁶ ХЗДХ-ийн сайдын 2016 оны А/73 дугаар тушаалаар байгуулагдсан Ажлын хэсгийн шалгалтын дүн

харилцаанд тавих хяналтын хэлбэрийг уламжлалт буюу Буддын шашны шинж, онцлогт тулгуурлан сүм, хийд, дацан, төв гэсэн хэлбэрээр тодорхойлсон (Христийн шашны байгууллага нь ихэвчлэн чуулган, цуглаан гэсэн нэрээр үйл ажиллагаа явуулдаг) зэргээс хамаарч тус хуулийг хэрэгжилттэй холбоотой олон бэрхшээл үүсэх болжээ.

1994 онд Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсгийн "Монгол Улс дахь буддын болон мусульман, шашин, бөө мөргөлөөс бусад шашны номлол, сургалт, сурталчилгааг тухайн шашны сүм хийдээс гадуур явуулахыг хориглоно" гэсэн, 9 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсгийн "Буддын болон мусульман шашны сүм хийд байгуулахад Монгол Улс дахь тухайн шашны удирдах төвийн албан ёсны санал дүгнэлтийг авсан байна" гэсэн, 12 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн "Тус улсад шашны байгууллагын шугамаар шашин номын зорилгоор ирснээс бусад гадаадын иргэн, харъяалалгүй хүн шашны сурталчилгаа явуулахыг хориглоно" гэсэн заалтууд Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 10 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг, 14 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг, 16 дугаар зүйлийн 15 дахь хэсгийг тус тус зөрчсөн гэж үзэн Үндсэн хуулийн цэцийн дүгнэлтээр¹⁷ хүчингүй болсон байна.

Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойших 25 жилийн хугацаанд дээрх өөрчлөлтөөс гадна тус хуульд 5 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна.

Тодруулбал, 1995 онд тус хуулийг зөрчсөн байгууллага, хүн, албан тушаалтанд хүлээлгэх торгуулийн хэмжээг нэмэгдүүлсэн, 1997 онд сүм хийд өөрийн эзэмшилд болон өмчлөлд буй газраас үл салах түүх, соёлын дурсгалт зүйл, бусад үл хөдлөх эд хөрөнгийг улсын бүртгэлд заавал бүртгүүлэх үүргийг хүлээлгэсэн нэмэлтийг тусгасан бол 2014, 2015 онуудад Соёлын өвийг хамгаалах тухай, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай, Зөрчлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг дагалдуулж тус тус холбогдох нэмэлт, өөрчлөлтийг оруулсан байна.¹⁸

Гэвч эдгээр нэмэлт, өөрчлөлт нь төр, шашны байгууллага хоорондын болон шашны үйл ажиллагаатай холбоотой тулгараад байгаа бэрхшээлтэй асуудлыг шийдвэрлэхэд бус харин салбарын бусад хуулийн шинэчлэл, эсхүл тэдгээрт нэмэлт, өөрчлөлт орсонтой холбоотой байна.

Ийнхүү өнөөгийн нийгэм, эрх зүйн шинэчлэлийн хэрэгцээ, шаардлагыг харгалзан Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2020 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэлд¹⁹ Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай хуулийг "Шашны байгууллагын үйл ажиллагаанд тавих хяналт, бүртгэл, зөвшөөрлийн тогтолцоо,

¹⁷ www.legalinfo.mn Үндсэн Хуулийн Цэцийн 1994 оны 02 дугаар дүгнэлт.

¹⁸ www.legalinfo.mn. Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай хууль.

¹⁹ Монгол Улсын Их хурлын 2017 оны 01 дүгээр сарын 111-ний өдрийн 11 дүгээр тогтоол.

хариуцлага тооцох механизмыг тодорхой болгох”²⁰ чиглэлээр шинэчлэх зорилгыг дэвшүүлжээ.

Түүнчлэн Хууль зүй, дотоод хэргийн яамнаас Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээгээр²¹ “... хуулийн хэрэгжилт хангалтгүй, хуулийн зохицуулалтын хийдлээс шалтгаалан шашны үйл ажиллагааг зөвшөөрөлгүй эрхлэх, ТББ болон хуулийн этгээдийн бусад хэлбэрээр халхавчлан хяналтгүйгээр шашны үйл ажиллагаа явуулах, сүсэг бишрэлээр нь далимдуулан иргэдийг сэтгэл санаа, эд хөрөнгөөр хохироох, насанд хүрээгүй хүүхдийг шашны үйл ажиллагаанд олноор нь татан оролцуулах зэрэг хууль зөрчсөн олон асуудал байна.” хэмээн дүгнэсэн байна.

Үндэсний статистикийн хорооны мэдээллээр 2016 онд 350 сүм хийдийг тоолсон бол мөн оны байдлаар Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн газарт 439 шашны байгууллага бүртгэлтэй²² гэсэн мэдээлэл байна.

Харин Хууль зүй, дотоод хэргийн яамнаас хийсэн шалтгалтаар 848 шашны байгууллага²³ үйл ажиллагаа явуулж байгаа нь тогтоогдсон бөгөөд эдгээр шашны байгууллагын 41.5 хувь буюу 352 байгууллага зөвшөөрөлгүй үйл ажиллагаа явуулж байсан байна.²⁴

Энэ нь шашны байгууллагыг тодорхойлж буй хуулийн зохицуулалт оновчтой бус, сүм хийдийн салбар, төлөөлөгчийн газрууд нь тусгай зөвшөөрөлтэй байх эсэх асуудлыг тодорхой хуульчлаагүйтэй холбоотой байна.

Ийнхүү хяналт, бүртгэлийн сул талыг ашиглан шашны үйл ажиллагааг төрийн бус байгууллага (ТББ), боловсролын, эрүүл мэндийн болон хэвлэл мэдээллийн байгууллага төдийгүй ашгийн төлөөх хуулийн этгээдийн хэлбэрээр бүртгэгдсэн байгууллагууд ч эрхлэн явуулж байгаа тохиолдол цөөнгүй байна.²⁵

Тухайлбал, 2017 оны байдлаар шашны чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг 40 гаруй олон улсын ТББ байна²⁶ гэсэн судалгааны дүн байгаа боловч өөр зорилго, үйл ажиллагааны хэлбэрээр халхавчлан шашны үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа хэчнээн ТББ байгааг тодорхойлох боломжгүй юм.

---

²⁰ Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2020 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл 160 дахь зорилт.

²¹ Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээний тайлан. ХЗДХЯ.2018 он.

²² ХЗДХЯ-нд ирүүлсэн Оюун өмч, улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын 2017 оны 12 дугаар сарын 11-ний өдрийн 2/10283 дугаар албан бичиг.

²³ ХЗДХЯ-наас 2016 онд явуулсан шалгалтын тайлан.

²⁴ ХЗДХ-ийн сайдын 2016 оны А/73 дугаар тушаалаар байгуулагдсан Ажлын хэсгийн шалгалтын дүн

²⁵ ХЗДХ-ийн сайдын 2016 оны А/73 дугаар тушаалаар байгуулагдсан Ажлын хэсгийн шалгалтын дүнд хавсаргасан шалгалт хийх шаардлагатай шашны үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагын жагсаалтанд ТББ, ББСБ, ХХК, эмнэлэг, худалдааны төв, сургууль, цэцэрлэг, хүүхийн зуслан, хэвлэлийн статус бүхий байгууллагыг хамруулсан байсан болно.

²⁶ “Гадаадын болон олон улсын шашны төрийн бус байгууллагуудын Монгол дахь үйл ажиллагаа, үр нөлөө” судалгаа. ХСИС.2017 он.

Үндэсний статистикийн мэдээллээр 2016 оны байдлаар улсын хэмжээнд 1731 лам санваартан бүртгэгдсэний 1327 нь буддын, 345 нь христийн, 46 нь исламын, 13 нь бусад буюу бахай, мүүн, бөөгийн шашны санваартан байна гэжээ.²⁷

Түүнчлэн сүүлийн жилүүдэд хувиараа шашны зан үйл, засал хийдэг, мэргэлдэг, зөн билэгтэн гэх иргэд болон бөөгийн шашны удган, зайран олширсон бөгөөд сүм хийдэд харьяалагдахгүй тул бүртгэл, хяналтгүйгээр өөрсдийн тогтоосон журмаар иргэдэд үйлчилж байна.

Иймд шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөөг хэрэгжүүлэх хүрээнд хуулиар тогтоосон хэм хэмжээг иргэд, нийгмийн бүхий л бүлэг сахих үүрэгтэй төдийгүй энэхүү хуулийн үйлчлэл нь дан ганц шашны байгууллага/сүм хийд/-д хамааралтай бус хувийн журмаар шашны үйл ажиллагаа эрхлэгч этгээдийг ч хамааруулан зохицуулах шаардлагатайг харуулж байна.

Аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаас(цаашид ИТХ гэх) сүм хийдийг байгуулах зөвшөөрөл олгох эсэхийг шийдвэрлэдэг боловч хуульд зөвшөөрөл олгоход харгалзах нөхцөл, бүртгэхээс татгалзах үндэслэлийг тусгайлан заагаагүйгээс ямар шалгуур тогтоох нь тухайн орон нутгийн ИТХ-ын эрх хэмжээний асуудал болсон байна.

Хэдийгээр хуульд сүм хийдэд зөвшөөрөл олгох, сүм хийдийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих журмыг аймаг, нийслэлийн ИТХ-аас батлан мөрдүүлэх талаар эрх олгосон заалт байхгүй ч нийслэл болон 7 аймагт харьяа ИТХ-аас баталсан журмыг мөрдөж байгаа бол 14 аймагт энэ талаар тусгайлан баталсан журамгүй байна.²⁸

Ийнхүү хуульд зохицуулалтгүй орхисон хэсгийг ИТХ-аас журам баталж нөхөн зохицуулах ородлого хийж байгаа нь зүйтэй мэт боловч шалгуурыг орон нутаг бүр өөр өөрөөр тогтоох, тухайн үеийн ИТХ-ын гишүүдийн ойлголт, хандлагаас хамаарч шалгуурыг өөрчлөх эрсдэлтэй байдал нь шашны асуудлаар Монгол Улсын баримтлах нэгдмэл бодлогыг гажуудуулж, хууль тэгш үйлчлэх, нэг мөр хэрэгжих, тогтвортой байх зарчмыг алдагдуулж байна.

Тухайн нутаг дэвсгэрийн хүн амын байршлаас хамаарч сүм хийдийн тооны харьцаа ялгаатай байж болох ч зөвшөөрлийг орон нутгийн ИТХ-аас олгодог, энэ талаар улсын хэмжээнд нэгдсэн бодлого байхгүй, нэгдсэн хяналт, бүртгэлийг сулруулсан зэрэг бэрхшээлийг үүсгэж байна.

Тухайлбал, 2014 оны байдлаар нийслэлд үйл ажиллагаа явуулж байгаа шашны байгууллагын 25% нь Баянзүрх дүүрэгт, 19% нь Сонгинохайрхан дүүрэгт, 16% нь Баянгол дүүрэгт байна. Эдгээр шашны байгууллагуудын 61.3% нь христийн шашны сүм хийд бөгөөд зөвхөн Баянзүрх дүүрэгт үйл ажиллагаа явуулж

²⁷ Үндэсний статистикийн хорооны мэдээлэл.

²⁸ ХЗДХ-ийн сайдаас өгсөн үүргийн дагуу Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулж байгаа шашны байгууллагын үйл ажиллагаанд хийсэн хяналт шалгалтын тайлан. 2015 он. ХЗДХЯ

байгаа 92 шашны байгууллагын 65 буюу 71% нь гэхэд христийн шашны байгууллага байна.²⁹

Мөн насанд хүрээгүй хүүхдийг шашны үйл ажиллагаанд оролцуулах, шашны боловсрол олгох асуудлыг хуулиар нарийвчлан зохицуулах шаардлагатай байна.

Үндэсний статистикийн хорооны мэдээлэлд үндэслэн сүүлийн 9 жилийн(2007-2016) статистикийг харьцуулж үзвэл шашны сургууль, дацанд суралцагсдын тоо жилээс жилд буурсан үзүүлэлттэй байна.

Эх сурвалж: Монгол Улсын Үндэсний статистик: 2016 он

Он	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Суралцагчид	2251	1820	1273	1564	1362	779	591	342	269	163

2016 оны байдлаар шашны сургуульд суралцаж байгаа хүүхдийн 63,8% нь буддын, 14.7% нь христийн, 21.4% нь исламын шашны чиглэлээр суралцаж байна.³⁰

2014 онд Хүүхдийн төлөө үндэсний газар, НҮБ-ын Хүүхдийн сан хамтран 21 аймаг, Нийслэлийн 3 дүүргийн хүрээнд сүм хийдийн үйл ажиллагаанд хамрагддаг 2282 хүүхдийг хамруулан хийсэн судалгаагаар тогтмол шавилан суудаг 502 хүүхэд байна³¹ гэсэн дүн гаргасан байна.

Үүнээс дүгнэхэд шашны сургуульд суралцагч хүүхдийн тоо бодитой эсэх нь эргэлзээтэй байна.

Үндэсний статистикийн хорооны 2016 оны мэдээллээр гэрээр шашны номонд суралцагч 2581 хүүхэд байгаагийн 2.4% нь буддын, 19.9 % нь христийн, 2.5 % нь исламын шашны чиглэлээр суралцаж байгаа бол 77.6% нь бусад шашны буюу бөө, бахай, мүүний шашны чиглэлд хамаарч байна.³²

Статистик мэдээллээр гэрээр шашны ном заалгадаг хүүхдийн тоо шашны сургуульд суралцагч хүүхдээс даруй хэд дахин их байгаа нь цаашид анхаарах тулгамдсан асуудлын нэг юм.

Хүний эрхийн үндэсний комиссоос 2012 онд буддын шашны 54, христийн шашны 7, исламын шашны 1 буюу нийт 62 шашны сургуульд суралцаж буй 290 хүүхдийн дунд хийсэн судалгаанаас³³ үзэхэд хүүхдэд иргэний суурь боловсрол олгох нь хангалтгүй бөгөөд огт хамруулахгүй байх, эсхүл сургалтыг ёс төдий, чанаргүй зохион байгуулах нь түгээмэл байна. Тухайлбал, буддын шашны сургалт

²⁹ Нийслэлийн сүм хийд, шашны байгууллагын 2014 оны тооллогын тайлан.

³⁰ Үндэсний статистикийн хорооны мэдээлэл. <https://www.nso.mn>

³¹ Сүм, хийдийн үйл ажиллагаанд хамрагддаг болон шавилан сууж буй хүүхдүүдийн сүм хийдэд татагдаж буй шалтгаан. ХТҮГ, НҮБ-ын ХС-ын хамтарсан үнэлгээний тайлан 2014 он

³² Үндэсний статистикийн хорооны мэдээлэл. <https://www.nso.mn>

³³ Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний талаарх 12 дахь итгэл. ХЭҮК. 2014 он.

явуулдаг 54 сургуулийн 11-д нь шавилан сууж байгаа 30 хүүхэд ерөнхий боловсролын сургалтанд огт хамрагдаж байгаагүй сургууль завсардсан бөгөөд сургуульд элсэн орох 6 наснаасаа сүм хийдэд шууд шавилан сууж, сургуульд явж үзээгүй хүүхэд ч тэдний дунд байсан байна.

Эдгээр бодит байдал нь шашны боловсрол олгох үйл ажиллагаанд тавигдах шаардлага, нөхцөлийг тодорхойлж, шашны сургуулийг тусгай зөвшөөрлийн үндсэн дээр байгуулах, суралцагсдын бүртгэл мэдээлэлд анхаарах, түүнчлэн гэрээр шашны боловсрол олгох асуудалд тавих хяналтыг тодорхой хуульчлах шаардлагатайг илэрхийлж байна.

Иймд дээр дурдсан хууль зүйн болон практик хэрэгцээ, шаардлагыг үндэслэн Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай хуулиар зохицуулж ирсэн харилцааг төрөөс шашны талаар баримтлах бодлого, иргэдийн шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөөтэй байх эрхийн баталгааг хангахад чиглүүлэн өргөжүүлж, Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай хуулийн нэрийг “Шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөөний тухай хууль” гэж өөрчилнө.

Хоёр.Хуулийн төслийн зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

1993 онд батлагдсан Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай хуулиар зохицуулж ирсэн нийгмийн харилцааны төлөв байдал, агуулгад ихээхэн өөрчлөлт гарсан тул хуулийн төслийг Шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөөний тухай хууль болгон өргөжүүлж Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлд заасны дагуу шинэчилсэн найруулгын хэлбэрээр боловсруулна.

Шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөөний тухай хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хуулийн үзэл баримтлалд тулгуурлан, Монгол Улсын нэгдэн орсон хүний эрхийн талаархи олон улсын гэрээний суурь зарчимд нийцүүлэн дараахь агуулгаар шинэчилнэ:

1. Хуулийн үйлчлэх хүрээг өргөжүүлж, иргэдийн шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөөг аливаа хэлбэрээр зөрчихөөс хамгаалахтай холбоотой зарчмыг тодорхой хуульчилна. Энэхүү хуулийн үйлчлэлд шашны байгууллагаас гадна хуулийн этгээдийн эрхгүй шашны бүлэг болон хувийн журмаар шашны үйл ажиллагаа эрхлэгч этгээдийг хамааруулна.
2. Иргэдийн шашин шүтэх, эс шүтэх эрхийн баталгааг сайжруулахад анхаарч хуулийн зохицуулалтын шинэчлэлийг Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын олон улсын гэрээний суурь зарчимд нийцүүлнэ. Энэ зорилтын хүрээнд Үндсэн хуульд заасан “төр нь шашнаа хүндэтгэж, шашин нь төрөө дээдлэх” зарчмыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой нарийвчилсан зохицуулалтыг тусгана.
3. Шашны байгууллагыг сүм хийд, дацан, төв гэсэн буддын шашны уламжлалт хэлбэрээр байгуулахаар, мөн тэдгээрийн эрхлэх үйл

ажиллагааг зөвхөн зан үйл, хурал ном, боловсролын үйл ажиллагаа гэж хязгаарлан тодорхойлсныг өөрчилнө. Иргэд сайн дураар нэгдэн шашин шүтэх эрхээ хуулийн этгээдийн эрхтэй болон эрхгүйгээр эдлэх боломжийг бүрдүүлэхийн зэрэгцээ хуулийн этгээдийн бусад хэлбэрээр халхавчлан шашны үйл ажиллагаа явуулахыг хориглож, эдгээр үйлдэлд Эрүүгийн хууль болон Зөрчлийн тухай хуулиар хариуцлага хүлээлгэхээр зохицуулна. Шашны байгууллага нь үйл ажиллагаа явуулах нутаг дэвсгэрийн хүрээнээс хамаарч орон нутгийн болон төвлөрсөн байгууллага гэсэн төрөлтэй байхаар хуульчилж, тавигдах шаардлага, үүсгэн байгуулагч, удирдлага, зохион байгуулалтын бүтцийг ялгаатай тодорхойлно.

4. Насан хүрээгүй хүүхдийг шашны үйл ажиллагаанд оролцуулах хүрээг тогтоож, хүүхдээс өөрийн шашныг сонгох, өөрчлөх, татгалзах болон шашин шүтэх эрхийг хэрэгжүүлэхэд эцэг эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн оролцоог тодорхойлж, мөн насанд хүрээгүй хүүхдийг шашин, сүм хийдийн ажиллагаанд оролцуулахад эцэг эх, асран хамгаалагчийн зөвшөөрлийг заавал авах зохицуулалтыг шинээр тусгана.
5. Шашны байгууллага байгуулахтай холбоотой зөвшөөрөл, бүртгэл, хяналтын нэгдсэн тогтолцоог бий болгож, иргэдийн шашин шүтэх эрх чөлөөтэй байх эрхийн хэрэгжилтийг хангах ажлыг нэгдсэн бодлого, зохион байгуулалтаар хангах, шашин хоорондын харилцааг зохицуулах чиг үүрэг бүхий шашны асуудал эрхэлсэн Зөвлөлийн ажиллах эрх зүйн үндэслэлийг хуульчилна.
6. Шашны бүлэг болон шашны байгууллагын хараат бус байдлыг бэхжүүлэх зорилгоор тэдгээрийн үйл ажиллагаанд тавих нөхцөл, шаардлагыг Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцүүлэн тодорхойлно. Мөн шашны бүлэг, шашны байгууллагын үйл ажиллагааны болон санхүүгийн мэдээллийг ил тод, нээлттэй байх журмыг тогтооно. Энэ хүрээнд шашны бүлэг, шашны байгууллагын орлого болон бусдын өгсөн хандивыг хэрхэн бүртгэх, гадаадын иргэн, байгууллагын хандив, санхүүжилтэд тавих хяналт зэрэг асуудлыг тодорхой болгож, шашны байгууллагад үйл ажиллагааны болон санхүүгийн тайлан мэдээ гаргаж, тайлагнах үүргийг хүлээлгэнэ.
7. Шашны бүлэг, шашны байгууллагаас явуулах үйл ажиллагааны чиглэлийг тодорхой тогтоож, олон нийтэд шашныг ухуулан дэлгэрүүлэх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх журмыг иргэдийн шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөөтэй байх эрхийг баталгаажуулах зарчимд нийцүүлнэ.
8. Төрөөс шашны талаар баримтлах бодлогыг тодорхойлоход шашны байгууллагад татварын болон бусад хөнгөлөлт, чөлөөлөлт эдлүүлэх, шашны байгууллагын өмчлөл, эзэмшилд байгаа түүх, соёлын дурсгалт зүйлсийг хамгаалах, хадгалах, сэргээн засахад хөрөнгийн болон бусад

туслалцаа үзүүлэх зэргээр төрөөс шашны байгууллагыг дэмжих, хамтран ажиллах хэлбэрийг тогтооно.

9. Шашны боловсрол олгох үйл ажиллагаанд тавигдах шаардлага, нөхцөлийг тодорхой зааж, шашны сургуулийг тусгай зөвшөөрлийн үндсэн дээр байгуулах, түүнд дотоод хэргийн болон боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас тавих хяналтын хүрээг тодорхойлно.
10. Шашны байгууллагыг өөрчлөн байгуулах, татан буулгах үндэслэлийг тогтооно. Татан буулгах үндэслэлд тухайн шашны байгууллагын өөрийн шийдвэрээс гадна, үйл ажиллагаагаа хэвийн явуулах нөхцөл алдагдсан буюу дампуурсан, мөн хууль тогтоомжоор тавигдах хориглолт, хязгаарлалтыг ноцтой зөрчсөн байх нөхцөлийг тогтоон хуульчилна.
11. Тус хуульд тусгасан бүртгэлийн шинэ зохицуулалтанд нийцүүлэн шашны байгууллагыг шинэчилсэн бүртгэлд хамруулахтай холбоотой шилжилтийн зохицуулалт болон холбогдох бусад хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийг хамтад нь боловсруулна.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсч болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар

Шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөөний тухай хууль(Шинэчилсэн найруулга) батлагдсанаар иргэдийн шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөөтэй байх эрхийг хангах нөхцөл бүрдэж, эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд үүсээд байгаа зөрчил, хийдэл арилж, нэгдсэн зохицуулалттай болно.

Хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой тодорхой хэмжээний зардал гарах боловч энэ нь иргэдийн эрхийг хангах, үндэсний аюулгүй байдал, ард түмний эв нэгдлийг бэхжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой болно.

Хууль батлагдсаны дараа хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлыг тооцсон үнэлгээг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 18 дугаар зүйлд заасны дагуу хийнэ.

Дөрөв.Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуультай хэрхэн уялдах талаар

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын Олон улсын гэрээ, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хууль, Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал болон холбогдох бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэн боловсруулна.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 17 дугаар зүйлд заасны дагуу хуулийн төсөлд үр нөлөөг үнэлж, улмаар практикт хэрэгжих боломж, харилцан уялдаа, давхардал, хийдэл, зөрчлийг нягтлан, боловсруулалтыг сайжруулна.

Тус хуулийн төсөлтэй холбогдуулан 1993 онд батлагдсан Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай, холбогдох бусад хуулийн төслийг боловсруулах болно.

-oOo-